

Språkstrategi för daghem

Från A–Ö

Lillemor Gammelgård

Förord

Språkstrategi på daghem

Personalen som språklig modell	Barn samtalar och berättar	Språkutvecklande miljö	Fostrarsamverkan
A. Vardagsspråket	G. Samtal och berättande	O. Språkutvecklande daghemsmiljö	X. Samtal om barns språk
B. Barnens taltid	H. Vardagsrutinerna	P. Närmiljön	Y. Samtal om språkfrågor
C. Vuxensamtal	I. Smågruppsarbete	Q. Varierande texter	Z. Dokumentation som underlag för samtal
D. Samtal över huvudet på barnen	J. Små och stora samlingar	R. Böcker med och utan bilder	Å. Föräldrar och barn samtalar
E. Samtal med barnen	K. Varierande samtalsparter	S. Barn upptäcker text	Ä. Boktips för föräldrar och barn
F. Muntligt berättande	L. Att lyssna till barnen	T. Läsning med inlevelse	Ö. Daghemmets språk i hemmet
	M. Berättaruppgifter	U. Lekar och spel	
	N. Dokumentation	V. Att synliggöra barns tankar	

Exemplen som presenteras är dels från projektdaghemmen, dels från en tjugofemårig arbetserfarenhet inom dagvården.

Denna språkstrategi är tänkt som ett stöd för dig som jobbar på daghem. Strategin vill lyfta fram frågor som kan hjälpa dig och dina kolleger att skapa en daghemsmiljö där personalen i samverkan med föräldrarna kan ge barnen bästa möjliga förutsättningar att utvecklas språkligt. Strategin är indelad i fyra block och utgår från fyra olika perspektiv – personalens, barnets, miljöns och föräldrarnas. För att språkstrategin ska bli framgångsrik måste alla delar beaktas och alla som arbetar inom daghemmet delta aktivt. I praktiken innebär det att ni tillsammans ska se över era dagliga rutiner och arbetssätt och bli mer medvetna om vilken roll språket spelar i ert arbete. Genom att öka den språkliga medvetenheten och genom att förändra vissa arbetsrutiner så att språket får en viktigare roll i sammanhanget, kan ni mer aktivt bidra till att stödja varje enskilt barns språkliga utveckling.

Språkstrategin består av följande fyra block: Personalen som språklig modell, Barn som samtalar och berättar, Språkutvecklande miljö och Fostrarsamverkan. Det första blocket strävar efter att öka personalens språkliga medvetenhet. De andra tre blocken vill fästa uppmärksamhet på arbetssätt och rutiner, miljö och samverkan med föräldrarna. Blocken presenteras närmare i var sitt kapitel.

Block 1

Personalen som språklig modell

Barn lär sig det språk de upplever att de behöver, för de vill naturligtvis tala med vuxna eller barn de tycker om. För att lära sig ett språk måste barn både få lyssna till andra som talar språket, och också själva producera det. Här har du som jobbar på dagis en betydelsefull uppgift att fylla eftersom du tillbringar många timmar tillsammans med barnen och är en viktig språklig modell för dem. Särskilt betydelsefull blir din uppgift om barnets hemspråk är ett annat än daghemmets språk – men vi får inte glömma att också enspråkiga barn behöver stimulans för att utveckla ett rikt och levande språk.

Vardagsspråket

Många som arbetar på daghem upplever att de dag ut och dag in säger samma saker till barnen. För att undvika alla upprepningar börjar de i stället ge barnen korta order och instruktioner och tala med dem i ofullständiga meningar. Det är inte så lyckat, eftersom upprepning är en god språklig rutin för barn som håller på att utveckla sitt språk. Ord och fraser behöver nötas in för att de ska bli en del av barnens språk.

Tala i hela meningar

Undvik att uttrycka dig alltför korthugget i olika rutinsituationer. Det är inte ovanligt att vi använder oss av ett- eller tvåordssatser t.ex. då vi klär av eller på barnen, vid måltider, toalettbestyr och undanstädning.

- I tamburen hörs vuxna uppmana barn med orden: "Jonas, pipon!"
... då den fullständiga meningen kunde ha varit "Jonas, glöm inte att sätta på dig mösan!"
- Vid utdelningen av morgongröten ställer personalen frågor som: "Sylt? Socker?"
... i stället för t.ex. "Vill du ha sylt eller socker på din gröt?"

Använd ett rikt och nyanserat språk

När vi talar med barn ska vi använda ett rikt och nyanserat språk, och inte försöka förenkla språket till varje pris för att ingen bara ska missa något. De flesta samtalsituationer på daghemmet är ju situationsbundna, så barnen kan mycket väl förstå budskapet också om de inte förstår varje enskilt ord. I stället för att förenkla kan du visa och peka på det du talar om, så hjälper du samtidigt barnet att utöka sitt ordförråd.

Det är inte ovanligt att vi vuxna förenklar vårt språk och talar korthugget när vi umgås med barn. Och en del av oss pratar överlag rätt litet med barnen, utom kanske i samband med samlingarna.

Lyckligtvis hör det till undantagen att vuxna helt avstår från att tala med barnen och i stället väljer att kalla på dem till exempel genom att busvissla, vilket inträffade en gång under projekttiden. En vissling kan vara korrekt i en gymnastiksal, men inte i ett daghem. Där bör vi alltid tala med barnen.

- Några barn är på väg ut och håller på att klä på sig ytterkläderna. Peter frågar om han måste sätta på sig regnrocken och den vuxna svarar: *"Jo, regnrocken på!"*
... då hon kunde ha svarat, som en annan person inom projektet faktiskt svarade: *"Jo, du kanske behöver en regnrock, eftersom vi ska promenera ända till Saluhallen, och vi inte vet om det börjar regna eller inte"*.

När du vill vara en god språklig modell ska du också vara uppmärksam på ditt ordval. På daghem används nämligen många ord och uttryck, t.ex. flera finlandismer, som inte bör användas i situationer där vuxna ska fungera som språkligt föredöme.

- Personalen använde ord som *pipo* (mössa), *lippis* (skärmmössa, keps), *kurakläder* (regnkläder), *tutidjur* (kramdjur), *halare* (overall), *farkkur* (jeans), *byxbuntar* (byxben), *tarra* (kardborreband), *sinitarra* (häftmassa), *länkare* (sportskor), *söka barn från dagis* (hämta barn på dagis), *gå på vessan* (gå på toaletten), *karkki* (godis), *limsa* (lemonad eller läsk) m.m.

Det finns också speciella daghemsord och -uttryck, som knappast används på annat håll. Vissa av orden och uttrycken kan ha lång tradition inom daghemsvärlden, andra har vi snappat upp via barnen och gjort dem till dagisord.

- *"Nu ska vi dra lapp"* är ett uttryck för att titta i almanackan på vilken dag det är och därefter dra bort det översta almanacksbladet.
- Någon kan fråga *"Vem går i vilan i dag?"*, vilket betyder vem övervakar/sitter med under barnens vilostund.

- Vid matbordet säger många vuxna att barn får "tacka" då det ätit färdigt – vilket betyder att barnet får stiga upp och gå från bordet. På många ställen säger barnen inte ens tack, när de tackar.

Ett roligt sätt att befria daghemmet från vissa ord och uttryck kan vara att införa "Veckans ord – som vi ska göra oss av med". Börja till exempel den här veckan med att använda ordet häftmassa i stället för Sinitarra.

Lästips:

Finlandssvensk ordbok av
Charlotta af Hällström och
Mikael Reuter,
Schildts förlag 2000,
artiklarna:

*Söker du dina barn från
dagis?* (A. M. Gustafsson,
Språkbruk 3/2000

[www.kotus.fi/svenska/
sprakbruk/dagis.shtml](http://www.kotus.fi/svenska/sprakbruk/dagis.shtml))

*Hänger din huppare på en
bygel?* (N. Blomfelt,
Språkbruk 3/2001

[www.kotus.fi/svenska/
sprakbruk/huppare.shtml](http://www.kotus.fi/svenska/sprakbruk/huppare.shtml))

Barnens taltid

För att barn ska lära sig ett språk måste de få använda språket. Då barn uttrycker sig aktiveras nämligen både deras tänkande och reflektioner. Dessvärre visar undersökningar att daghemspersonalen utnyttjar 70 procent av taltiden medan barngruppen får dela på 30 procent. Det blir med andra ord inte mycket taltid per barn i en grupp på tjuogoen barn! Men hur kan vi då öka barnens taltid i vardagen?

Till rutinerna på daghemmen hör den så kallade samlingen, det vill säga den dagligen återkommande samlingsstunden. I de stora samlingarna, med tjuogoen barn, händer det ofta att barnen inte får säga vad de har på hjärtat. Vi vuxna pratar medan barnen kan bli avbrutna och tillrättavisade med ”*Vi hinner inte prata just nu*”. Barnen kanske inte heller får berätta det de skulle vilja utan avbryts med orden ”*Du får berätta mera sedan! Nu är det matdags*”. Tyvärr får de här barnen sällan en möjlighet att berätta senare.

Vissa barn kan ha svårt att uttrycka sig och deras berättande går knaggligt. Det resulterar ofta i att andra barn inte orkar koncentrera sig på att lyssna och då blir det lätt oroligt i gruppen. I en sådan situation kan det hända att vi avbryter den långsamma berättaren och fyller i vad vi tror att barnet vill berätta. Så ska vi helst inte göra utan i stället ge oss tid att lyssna och visa intresse för det barnet berättar.

Vi vuxna tycker i allmänhet inte om att barn avbryter oss när vi talar med varandra. Däremot händer det nog att vi helt ogenerat avbryter ett barn.

- Dagen före julfesten försöker Albert förgäves berätta något för en vuxen som är inbegripen i ett samtal med en annan vuxen. Den ena av de två vuxna påpekar för Albert att han ska vänta på sin tur då vuxna pratar, varpå Albert snabbt inflikar: ”*Jag tänkte bara säga att du ska få en fin blomma av mig i morgon på julfesten*”. Då tystnar de vuxna.

Vuxensamtal

Det är också bra för barn att höra vuxna samtala med varandra. Vi fungerar som språkliga modeller för barnen och de behöver få höra oss förklara, reflektera, planera och fantisera liksom de själva.

- Personalen på ett projektdaghem dricker gärna en kopp kaffe strax efter barnens morgonmål. Då diskuterar man kort och sakligt dagsprogrammet och aktuella händelser. Diskussionsämnena är sådana som alla barn kan lyssna till och inga privata ämnen behandlas. Barnen sitter gärna nära och lyssnar på de vuxna och om de vuxna missat kaffestunden någon dag påpekar barnen bekymrat att nu har de ju inte hunnit med sin pratstund.

Samtal över huvudet på barnen

Det är viktigt att vara uppmärksam på att inte tala över huvudet på barnen. Samtal mellan vuxna som pågår tvärs över rummet är inte att rekommendera.

- Vid morgonmålet kallar en flicka på de vuxnas uppmärksamhet eftersom hon vill ha mera mjölk. De två vuxna befinner sig i varsin del av rummet och sitter inte med barnen vid bordet. De hör inte barnets begäran, eftersom de själva för en intressant diskussion över huvudet på barnen. Samtalet rör nyinköpta klädesplagg. Flickan blir utan mjölk tills en tredje person kommer in i rummet och noterar hennes begäran.

Samtal med barnen

Under dagarna har barnen ibland så kallad fri lek, vilket innebär att de kan leka för sig själva. Under den fria lektiden pratar vi vuxna ofta med varandra, i stället för att leka med barnen eller att vistas i närheten av dem. Eftersom många barn saknar ord och uttryck för lekar och leksaker, kan vi mycket enkelt tillföra barnen de här orden genom att finnas till hands när barnen leker. I vårt land har det länge betonats att leken är barnets arbete, och visst är leken viktig, men den utesluter inte vuxnas närvaro. Vi vuxna kan tvärtom föra leken framåt och barn behöver inte vara för sig själva för att kunna leka bra.

- I en småbarnsgrupp med tolv barn har personalen märkt att barnen leker bäst då de vuxna sitter med barnen på golvet. Då håller barnen ständigt kontakt med de vuxna, de visar vad de gör, de frågar vad saker och ting heter och de vuxna pratar mycket med barnen. Just den här personalen pratar särskilt mycket med barnen och rätt litet med varandra under barnens vakna tid.

Muntligt berättande

Barn behöver höra vuxna uttrycka sig genom samtal och berättande, inte enbart genom instruktioner, uppmaningar och förbud. Barn uppskattar att vuxna berättar om sitt liv och sina upplevelser, sin katt, sin hund eller sin barndom. Berättandet bygger broar mellan generationerna. Genom alla de här berättelserna får barnen förebilder för sitt eget berättande och berättelserna är också en förutsättning för deras språkutveckling. I dag är det tyvärr inte så vanligt att vi vuxna kan eller vågar berätta sagor för barn. Det allra vanligaste är att vi läser böcker. Men det går att öva upp berättarförmågan och vi kan alltid hitta stoff till berättelser via skrivna sagor som vi kan återberätta eller skapa nya historier som vi fantiserar fram under berättelsens gång.

- På ett av projektdaghemmen är det barnskötarna som turas om att sitta med barnen under dagsvilan. Den ena barnskötaren brukar sjunga för barnen medan den andra barnskötaren brukar berätta egna, nya, påhittade sagor, ofta om Pippi. Barnen uppmanar berätterskan att berätta om något visst tema eller en viss figur.

- På ett annat daghem har en person berättarstund varje gång hon jobbar tills daghemmet stänger för dagen. För många barn är det tråkigt att alltid vara bland de sista barnen på daghemmet. Alla kamrater har åkt hem och det finns ingenting att göra mer under den sista halvtimmen. Då samlar den vuxna de kvarvarande barnen i daghemmets tambur och berättar sagor för dem. Den sista stunden på dagen blir på detta sätt en positiv och språkutvecklande stund.

Läs t.ex. *Berättaren* av Pertti Luumi (1989) eller ta del av t.ex. Neppe Petterssons berättarkurser.

Block 2.

Barn samtalar och berättar

Barn lär sig språk och utvecklar språket när de får många möjligheter att tala och formulera sig. För att öka barnens taltid och tillfällen att uttrycka sig behövs en medvetenhet hos oss alla om att barnen dagligen måste ges chansen att både tala och lyssna. Barn kan ju vistas på daghem åtta timmar eller mer per dag och den tiden tillbringar de ofta i en stor, stöjig grupp med tjugo andra barn. Tyvärr finns det sällan tid eller plats för enskildhet eller några större möjligheter för barnen att vara på tu man hand med en vuxen. Om du upplever att det är ont om tid på ditt daghem och att dagsprogrammet är för späckat för att ni ska hinna lyssna och samtala med barnen, är det kanske dags att fundera på vad som är viktigt och ändra dagsprogram och rutiner.

Samtal och berättande

Rutinerna på de flesta daghem ser ganska lika ut – det är mycket att stå i med på förmiddagarna och friare program på eftermiddagarna. Alltför många rutiner upplevs som obligatoriska också om de inte är det. Samlingen, till exempel, finns på alla daghem men kunde gott slopas eller upphöra som regelbundet dagsprogram. Den obligatoriska vilan är ett annat exempel. Vidare kunde man diskutera om alla barn måste vara ute på gården samtidigt, eller om alla barn verkligen måste vistas ute två eller tre gånger om dagen. Mycket tid går ju åt till av- och påklädning för de yngre barnen. Tänk därför på att det både är möjligt och tillåtet att förändra rutiner och dagsprogram och försök att planera in mera taltid för barnen.

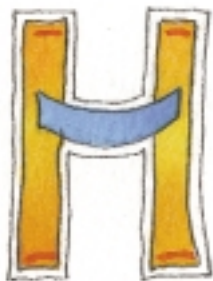

En dag i veckan kan planeras in som pratdag. Då kan barnen delas in i mindre grupper, med en vuxen per grupp, där barnen har full taltid. Vi vuxna får då agera lyssnare, och kanske också dokumenterare. Tider för prat kan också sättas in dagligen, kanske före lunchen, efter morgonmålet, efter vilan osv. Många som är ovana med den här formen av arbete vill gärna ha samtalsteman, men var lugn, det behövs inte. Barn hittar alltid på samtalsämnen.

- Vid en pratstund i en litet grupp satt en något osäker vuxen tillsammans med fyra treåringar. Vad skulle man prata om under en hel halvtimme? Någon planering behövdes inte, temat var givet – i närmare 40 minuter talade barnen om stödhjul. Det visade sig att de alla råkade ha äldre syskon eller grannbarn som just fått ta bort stödhjulen från sina cyklar. Vilket spännande och intressant samtal det blev!

Utevistelsen kan också utnyttjas som samtalsstund. Det kan vara trevligt att ta sig bort från gården med en mindre grupp barn utan något särskilt mål eller någon tid som måste passas. Då hinner barnen titta på olika saker och alla kan höra vad de andra pratar om.

Det finns ofta för lite tid för samtal med enskilda barn. Inom projektet har portföljuppgifterna därför gett personalen möjlighet att sitta enskilt med ett barn i taget. De här samtalsstunderna uppskattades mycket av både barnen och de vuxna. Barnen fick på detta sätt full uppmärksamhet av en vuxen och tid att berätta, och de vuxna å sin sida en möjlighet att lära känna barnet.

Vardagsrutinerna

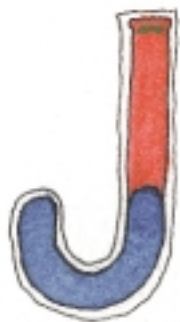
De dagliga rutinsituationerna kan ge rikliga möjligheter till samtal och berättande bara dagsprogrammet inte är alltför välfyllt. Då hinner du mycket väl lyssna till vad barnen berättar vid handtvätt, påklädning, inför vilan eller under annan sysselsättning. Måltiderna ger också barnen utmärkta tillfällen till samtal, förutsatt att ni tillåter samtal vid bordet – och inte följer den gamla regeln ”*Låt maten tysta mun!*”. Den gamla regeln gäller fortfarande på vissa daghem och tyvärr finns det också daghem där ingen vuxen har för vana att sitta med vid bordet då barnen äter frukost. Där händer det lätt att ett barn får sitta alldeles ensamt och tyst vid ett bord och äta sin mat. Se alltså över morgonens rutiner och försök ordna så att någon av er kan delta också vid morgonmålet.

Utevistelsen är vanligtvis språkligt utnyttjad. Barn leker oftast för sig själva medan de vuxna övervakar. Då barnen vistas mycket utomhus, två eller tre gånger om dagen och minst en timme i taget, finns det således rikligt med taltid som kunde utnyttjas bättre.

Smågruppsarbete

När vi ser över vårt dagsprogram kan vi gärna fundera på fler möjligheter till smågruppsarbete eller individuella arbeten. Alla barn behöver ju inte göra samma saker på samma dag eller ens under samma vecka. Det barnen behöver är i stället mer tid för att samtala i mindre grupper med oss vuxna och med andra barn. I smågrupperna kan barnen samtala, berätta, läsa sagor, återberätta, prata om teman, ha samling, sångstund, pyssla, slöjda, baka osv.

- I flera av projektdaghemmen delas barnen regelbundet in i smågrupper, exempelvis i Rävvar, Harar och Björnar. Medan Rävvarna bakar, går Björnarna och handlar ingredienserna till sin bakning och Hararna har gymnastik. Smågruppsarbetet pågår på förmiddagar då alla tre vuxna är på plats. Gruppen har en till två timmar på sig för sina aktiviteter.

Små och stora samlingar

Traditionellt har samlingen hållits varje dag samtidigt med alla barn. I en sådan samling är det några barn som får eller tar sig taltid, oftast barn som är språkligt utvecklade. Den stora samlingen gynnar därför de språkligt starka medan de språkligt svaga åsidosätts. Dessvärre går också en stor del av personalens tid och arbete ofta åt till att hålla ordning, eftersom det kan bli rätt stökigt när alla barn är samlade. Väljer ni i stället att samlas i mindre grupper, får fler barn chansen att yttra sig och då vågar också blyga barn prata. Dessutom kan och hinner du också lyssna bättre när barnen är färre, och genom att variera sammansättningen i smågrupperna får barn lyssna till och samtala med många olika barn och vuxna. Grupperna kan formas på olika grund enligt t.ex. ålder, tema, kön eller intressen. Den stora samlingen kan ni sedan reservera för särskilda tillfällen och givetvis för festligheter av olika slag.

Varierande samtalsparter

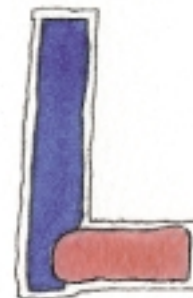
Barn väljer ofta lekkamrater som talar samma språk, eftersom det då är lättare att kommunicera. Det här leder till att barn som inte är så duktiga på svenska inte heller gärna väljer kamrater som kan fungera som språkliga förebilder. För att dessa barn ska lära sig svenska behöver de därför få många fler chanser att umgås med andra i smågrupper och naturligtvis lyssna till och samtala med dig och de övriga vuxna på daghemmet. Genom många och varierande samtal kan också de språkligt svaga barnen skaffa sig nya språkliga erfarenheter och utveckla sitt eget språk.

Att lyssna till barnen

Till personalens uppgifter hör att prata med alla barn varje dag, men det kan säkert hända att tysta barn glöms bort någon gång. För att så inte ska ske kan det vara klokt att dagligen föra bok över vilka barn du har samtalat med, för då märker du bäst om något barn blivit utan uppmärksamhet. Minns också att prata mycket med dem som pratar minst.

Varje barn bör få möjlighet att i lugn och ro, utan alla andra barns stöj omkring sig, berätta om sina tankar för en intresserad, lyssnande vuxen. Även barn som är ovana berättare kommer att utveckla sin berättarförmåga om du respekterar barnet, är intresserad och nyfiken, lyssnar aktivt och undviker att avbryta.

- På ett daghem har personalen en lista med barnens namn och datum, där alla vid dagens slut kryssar för vilka barn de samtalat med. På så sätt kan alla lätt notera vilka barn det är som behöver mer tid och uppmärksamhet.

Berättaruppgifter

Att hjälpa barn att utveckla sitt berättande har inte betydelse bara för barnets språkliga utveckling utan för barnets hela utveckling. Att behärska ett (eller flera) språk ger barnet möjlighet att uttrycka sina känslor och fantasier, och att klara kommunikation och lekar. Barn som är ovana berättare kan uppmuntras med hjälp av olika uppgifter. Du kan till exempel be barnen berätta om sina egna upplevelser, teckningar, legobyggen, fotografier, tidningsklipp, glansbilder, sagor, fantasier, slöjdprodukter m.m. Du kan också intervjua dem inför kommande teman för att få veta mera om vad de kan och vet eller hur de tänker. Sådana individuella pratstunder ger dig också en djupare kunskap om det enskilda barnet än vad som är möjligt i stora grupper. Med en planerad verksamhet av den här typen är det också möjligt för dig att i lugn och ro ägna dig åt ett barn åt gången, att lyssna, visa intresse och ställa frågor. Inom projektet användes de så kallade portföljuppgifterna just för att ge barnen mera individuell taltid.

Dokumentation

I små grupper eller under individuella samtalsstunder har du möjlighet att dokumentera barnens språk och tänkande. Dokumentationen kan sedan ligga till grund för den fortsatta planeringen av verksamheten och för utvärdering. Genom att dokumentera barnens språk kan ni utveckla ett mer professionellt arbetssätt som också ger en stabilare grund för samarbete med föräldrarna.

Att dokumentera barns språk är inte krångligt eller svårt och dessutom ger övning färdighet. Det är lätt att till exempel börja med att skriva ner vad barnen berättar om sina teckningar. Ovana berättare använder oftast bara ett eller två ord, t.ex. en båt, medan vana berättare beskriver båtens färg, storlek, funktioner, färdmål, passagerare osv. Du kan alltid hjälpa ovana berättare på traven genom att visa dem intresse och ställa dem frågor. När barnen sedan blir vana att berätta och vana vid att få uppmärksamhet, behövs inte frågorna längre.

När du blivit van vid att lyssna till barnen och skriva ner vad de berättar, kan du kanske fortsätta med att också observera barnens lek och skriva ner lekdialoger och olika skeenden. Utomhus, där barnen leker fritt och ofta i mindre grupper, finns det utmärkta möjligheter att med penna och papper följa deras lekar.

Lästpis: Läs gärna böcker om daghemmen i Reggio Emilia

Portföljmetodikens möjligheter i förskolan och skolan av Bern, K., Frööjd, D., Torén, B. (2001)

Block 3.

Språkutvecklande miljö

Enligt *Grunderna för planen för småbarnsfostran* (2004) består inlärningsmiljön av fysiska, psykiska och sociala faktorer, vilka tillsammans bildar en helhet. En god inlärningsmiljö är alltid språkutvecklande. Den väcker intresse, ger upplevelser och sporrar barn att uttrycka sig på olika sätt och den ger barn möjlighet att gå tillbaka, att repetera.

Ordet miljö förknippas lätt med byggnader, inredning och material. Det mest väsentliga i en miljö är ändå den atmosfär som råder där och som skapas av oss vuxna. I en trygg och positiv atmosfär kan och vågar både barn och vuxna uttrycka sig på olika sätt. Där förnimmer barnen att vi bryr oss, är nyfikna och lyssnar till dem. För en språkutvecklande miljö behövs språkligt medvetna vuxna som kan skapa förutsättningar för barn att utveckla sitt språk. En god tillgång till böcker och tid och lust för läsning är också viktigt.

Språkutvecklande daghemsmiljö

En god språklig miljö innehåller många bra böcker och en personal som gärna läser för barn. Högläsningen underhåller barn, ger inspiration och väcker intresse och är i förlängningen en förberedelse för läsinläringen.

Tyvärr har våra daghem ofta en mycket liten budget och slitaget på materialet är stort, vilket bland annat märks på de slitna och tejpade böckerna i bokhyllorna. Eftersom det alltid är ont om pengar är det bra att hålla kontakt med närmaste bibliotek, för att kunna garantera tillgången till bra och snygga böcker. Det kan också löna sig att samarbeta med biblioteken och höra om de kan förse daghemmen med böcker för bokkassar eller sammanställa boklådor för olika teman eller årstider.

Det är viktigt att stimulera barnens språkliga nyfikenhet redan på daghemmen. Barn blir varken nyfikna på texter eller lär sig läsa utan att först komma i kontakt med texter. Böcker och texter av alla de slag ska därför finnas synliga på daghemmen. Barnens berättelser, projektbeskrivningar, faktatexter om teman, sånger, rim, ramsor, observationer av barns lekar, veckans bästa bok m.m. ska gärna ställas fram och synliggöras för barnen. Varje avdelning på daghemmet ska gärna också ha en lugn vrå för lässtunder. Läsvrån kan bestå av en soffa, placerad så att den är avskärmd från barns lek, och en bokhylla alternativt en korg med böcker intill. Anpassa ert dagsprogram så att det är möjligt för en vuxen att sätta sig i soffan med några barn och läsa en kortare eller längre stund varje dag. Tiden då

barn i lugn och ro får sitta nära den vuxna och lyssna till sagor och berättelser fungerar då som litterär amningsstund.

- Ett daghem ordnade särskilda sofftider, då de vuxna turades om att sitta i soffan under längre stunder och läsa böcker för barnen. Barnen kom och lyssnade en stund för att sedan återgå till egna aktiviteter och resultatet blev att både ljudnivån och oron i gruppen sjönk.

Ställ gärna i ordning ett särskilt skrivbord med material som inspirerar barn att undersöka och upptäcka skriftspråket.

Närmiljön

Språket som barn lär sig på daghem är knutet till daghemsvärlden. Där blir ord för leksaker, spel, måltider, rutiner och kläder bekanta för barnen. Via böcker får barn också ord och uttryck för händelser utanför daghemmet och genom att gå utanför daghemmet kommer barnen i kontakt med ord som till exempel asfalt, trottoar, buss, rulltrappa m.m. Utfärder i naturen, till teatrar och museer ger också nya tillskott i barnens ordförråd lika väl som en promenad runt kvarteret, till idrottsplanen eller affären – förutsatt att du och dina kolleger hela tiden aktivt och medvetet ger ord åt barnens upplevelser.

"Blåst
i Pynnikki"

v.10 7-13 Mars

Varierande texter

En språkligt stimulerande miljö ger barn tillgång till många olika böcker. Faktaböcker, sagoböcker, böcker med bilder, sångböcker, poesiböcker, böcker med gåtor och vitsar och tidningar ger variation och bör därför finnas på varje avdelning. Läsbart är emellertid inte bara sådant som finns mellan två pärmar utan också texter som barnen producerar själva, såsom rim, ramsor och tematexter. Dessa texter kan du gärna hänga upp så att alla får se dem.

Böcker bör alltid finnas tillgängliga för barnen och de måste också få lära sig att handskas varsamt med dem. Placeras gärna böckerna invid en skön soffa i läsvrån. Där kan barnen själva sitta och titta i böckerna eller ha någon vuxen att läsa högt. Att barn får höra sagor läsas eller berättas är bra och ännu mer språklig stimulans får barnen om personalen samtalar med dem om sagan eller om sagan återberättas eller bearbetas på något sätt. Tänk också på att det inte är nödvändigt att ha lika långa lässtunder varje dag.

Uppmuntra också gärna barnen att ta med sig egna böcker till daghemmet, för det ger mer variation i läsningen. Vi vuxna oroar oss ibland för att barnen ska ta med sig böcker som inte är så bra, men det behöver vi inte göra för om barn får tillgång till varierande litteratur kommer de själva så småningom att upptäcka vad som är bra och vad som är mindre bra. Läs gärna barnens egna böcker flera gånger och i smågrupper, och låt barnen själva presentera sin favoritbok. Kanske barnen också kan få låna hem daghemmets böcker?

Böcker med och utan bilder

Bilderböcker är bra när man läser för alla barn på en gång, eftersom barn har lättare att koncentrera sig om de har bilder att titta på. I en liten grupp däremot orkar barn också lyssna koncentrerat på böcker som saknar bilder. Då finns det ju mer tid att stanna upp och diskutera och då kan barnen också avbryta och fråga. Låt gärna barnen ligga på en madrass och lyssna så att de får chansen att öva upp sin förmåga att se det som sker i berättelserna. Enligt forskarna kan det nämligen vara svårt för dagens barn, som växt upp i bildernas värld, att skapa sig egna bilder i huvudet.

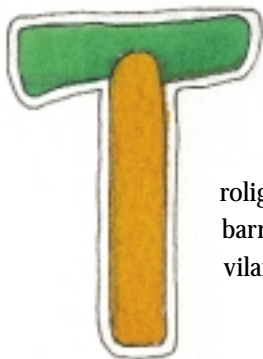
Barn upptäcker text

Barn är av naturen lika nyfikna på siffror och bokstäver som till exempel på spindlar och myror. De vill också gärna skriva själva. Därför går det bra att börja stimulera den skriftliga medvetenheten redan på daghemmet – vilket inte är det samma som att lära barn läsa eller skriva. Häng gärna upp alfabetet på väggen och ordna med ett särskilt skrivbord för barnen där det alltid finns möjligheter att leka med och upptäcka text. På barnens skrivbord kan det finnas papper av olika storlek, med rutor och ränder, kasserade blanketter att kryssa i, pennor, bokstäver osv. Där kan också finnas lådor och askar med aktuella ramsor eller barnens namn på plastade kort. Placera sångtexter, rim och ramsor och andra viktiga texter så att barnen ser dem. Förse lådor med namnetiketter och uppmuntra barnen att göra komihåglappar. Skriv gemensamma texter som barnen dikterar för de vuxna och skriv själv så att barnen ser att du skriver. Gå på textupptäcktsfärder på daghemmet, på gården, ute i staden och låt barnen söka texter i sitt hem.

Läsning med inlevelse

Sagor, berättelser och faktatexter kan läsas på många olika sätt. Därför är det angeläget att vi fäster vikt vid högläsningen. Högläsning kräver nämligen träning. Då du läser nyanserat och med inlevelse hjälper du barnet att koncentrera sig på berättelsen. Samtidigt får barnet en god språklig förebild och ett rikt språk.

På en del daghem läses sagor endast under vilostunden. Syftet med läsningen är då delvis att få barnen att lugna ner sig och somna. Därför läser man ofta på ett lugnt, långsamt och lite sövande sätt. Men sagor är sällan långsamma, i stället händer där spännande och roliga saker, saker som måste betonas både genom viskningar, pauser och höjda röster. Tänk på att barn kan börja uppfatta böcker som någon form av sömnmedel om de enbart lyssnat till sagor i vilan. Vem vill då lära sig läsa böcker själv?

Lekar och spel

Språklekar av olika slag och lekar som stimulerar språklig medvetenhet kan ingå som en naturlig del av all verksamhet och inte enbart användas i språksamlingarna. Rim och ramsor kan utnyttjas vid påklädning, i toalettkön, före och efter vilan, vid matsituationen, ute på gården m.m. Språklekar behöver inte heller lekas med alla barn på samma gång utan kan med fördel ske i små grupper. Uppmuntra barnen att lära sig nya rim och ramsor, att berätta vitsar, gåtor, roliga historier, egna sagor eller att återberätta sagor.

- På ett daghem utnyttjas rimpåsen vid övergången från tandborstning till sovstunden. En vuxen sitter vid dörren till vilorummet och barnen som är klara med tandborstningen skuttar glatt fram till den vuxna och sätter sig och lyssnar på de andra barnens rim och ramsor, medan de väntar på sin egen tur. Varje barn får välja och lyssna till en ramsa innan det är dags att krypa i säng.
- Förflyttningen från tamburen till avdelningen kan också utnyttjas som språklekstund. Då barnen klätt av sig sina ytterkläder kan man leka någon lek som gör förflyttningen smidig. Barnen kan lyssna efter första bokstaven i sitt namn – *”Den som har ett namn som börjar på E får gå”* eller *”den som hittar på ett ord som börjar med jul får gå”* ...

Det finns många spel som kan användas för att stimulera barns berättande. Man kan antingen köpa dem eller tillverka dem själv.

- I Esbo används bland annat ett spel kallat *Önskespelet*, för att stimulera barnens berättande. Önskespelet är ett tärningsspel som spelas av två barn tillsammans med en vuxen. Den vuxna läser upp frågorna och skriver ner barnens svar. Spelet innehåller fyra olika teman: daghemmets rutiner, kompisar, lek och inläring och vuxna. Frågorna i spelet kan variera utifrån daghemmets behov. Exempel på spelfrågor är:

Vad tycker du är roligast på dagis?
 Varför vilar man på dagis?
 Är du rädd för någon på dagis?
 Får du leka i fred?
 Berätta om en rolig lek!
 Känner du alla vuxna på dagis?
 Hinner de vuxna trösta dig om du är ledsen?

- Ett annat kreativt och språkligt stimulerande spel är *Find the Link*. Spelet består av bilder som kan kombineras på olika sätt. Barnen förklarar och motiverar varför de placerar ett visst kort på en viss plats. En flicka placerade t.ex. en bild av en kastrull bredvid en spade. Hon menade att de hör ihop eftersom de är gjorda av metall, medan ett annat barn ansåg att de hör ihop eftersom man kan hälla mat ur kastrullen och gräva ner maten i komposten med hjälp av spaden.

- *Packa kappsäcken* är ett spel som inte längre finns till salu, men hemmagjorda varianter fungerar lika bra. Spelet går ut på att varje barn får en liten väska där de i tur och ordning får packa ner kort med olika bilder på. Kortet föreställer kläder, toalettartiklar, djur, mat, växter och andra saker. Barnen får sedan berätta vart de ska resa och motivera vad och varför de packat ner de olika föremålen i sin väska.

Det finns också en mängd andra spel som är särskilt tänkta för att utveckla barns språk. Hit hör spel med tidsserier, läslekar, beskrivningsspel, ljudlotto m.m.

Att synliggöra barns tankar

Det är viktigt att målmedvetet dokumentera barns berättande. Dokumentationen kan dels användas som grund för planering och utvärdering av det dagliga arbetet, dels för att ge föräldrarna en inblick i daghemmets verksamhet. Dessutom synliggör texterna barnens tankar och samtidigt blir barnen medvetna om att det som sägs kan skrivas och det som är skrivet kan läsas. De upptäcker också att vuxna uppskattar deras berättelser. Ta alltså tillvara barnens texter och placeras dem så att både barnen och föräldrarna kan se dem.

Ni kan illustrera er verksamhet med hjälp av intervjuer med barnen, sagor barnen berättat, gruppens gemensamma texter, veckans ramsa, sång eller dikt. Redogörelsen för ett legobygge kan hängas upp vid bygget, ritningen till fågelholken bredvid fågelholken, kakrecept, julklappsönskningar, fina ord ni samlat på, ord som börjar på en bestämd bokstav, barnens namn, de vuxnas namn, daghemmets namn och adress, beskrivningar av konstverk som barnen gjort, tema- och projektredovisningar med tillhörande produkter, fotografier och texter, rimord barnen samlat på, beskrivningar av favorityrken, favoritdjur m.m.

Lägg in lekobservationer, barnintervjuer och barnens sagor i deras portföljer. Placera portföljerna så att barnen själva kan nå dem och titta i dem och gärna också så att föräldrarna lätt hittar dem.

Block 4.

Fostrarsamverkan

I dag är det viktigt att arbetet på daghemmen inte längre ses som ett arbete som enbart personalen ansvarar för, utan i stället att allting görs i samverkan med föräldrarna. Det har alltid funnits olika former av samarbete med föräldrarna, dels den dagliga kontakten, dels föräldramöten, fester och olika slag av kvartssamtal. Men informationen har oftast gått i riktning från daghemspersonalen till föräldrarna. Fostrarsamverkan¹ innebär att barnets föräldrar och dagvårdspersonal i högre grad än tidigare ska samverka för barnets bästa. Tanken är att ni ska få mer kunskap om barnet via föräldrarna och föräldrarna få bättre möjligheter att påverka barnets vardag i daghemmet. För att det här ska bli möjligt måste föräldrarna få en bättre insyn i daghemmets verksamhet och ni i er tur en möjlighet till en djupare förståelse för föräldrarnas synsätt.

I projektet användes en språkenkät, portföljuppgifter och bokkassar för att uppmuntra till och fördjupa samverkan kring barnens språkutveckling.

1. I Grunderna för planen för småbarnsfostran används termen fostringsgemenskap. I denna text används fostrarsamverkan, som är den term som används i Sverige.

Samtal om barns språk

Uppgifterna om barnets språkliga bakgrund är ofta bristfälliga då barnet börjar i dagvården. Den enda information man har är uppgifterna om föräldrarnas officiella språktillhörighet. För att hjälpa upp den här situationen införde daghemmen som medverkade i projektet en språkenkät där man bl.a. frågade efter vilket eller vilka språk som används inom barnets familj, av nära släktingar och av vänner som barnet kommer i kontakt med. Tack vare enkäten var det sedan lättare och mera meningsfullt för personalen att samtala om barnets språk.

Det är bra om föräldrarna kan besöka daghemmet utan sina barn före barnets dagvårdsstart. Om ni träffas utan att barnet är närvarande har ni nämligen mer tid för samtal, och då kan ni också presentera daghemmets dagsprogram och rutiner. Vid det här tillfället kan föräldrarna också fylla i språkenkäten och då kan ni samtidigt diskutera barnets språkutveckling.

Samtal om språkfrågor

Under föräldrasamtalen kan du ta upp frågor om barnets språkutveckling, diskutera språkstrategier i hemmet och vid behov också ta upp frågan om val av skolspråk.

Dokumentation som underlag för samtal

Om du regelbundet dokumenterar det som sker kan föräldrarna ta del av daghemmets verksamhet via dokumentationen. Dokumentationen kan utgöras av månadsbrev, de vuxnas observationer, intervjuer, fotografier, projektbeskrivningar osv. Varje barn kan också ha sin egen utvecklingsportfölj, som kan starta genast då barnet börjar på daghemmet. I utvecklingsportföljen kan du kontinuerligt föra in barnets alster och din egen dokumentation. Med hjälp av portföljuppgifterna kan du också diskutera barnets språk och språkutveckling med föräldrarna. (Läs mera om portföljuppgifterna under rubriken Språkportföljen.)

Föräldrar och barn samtalar

Föräldrarna är värdefulla språkliga modeller för sina barn och därför är det viktigt att de ger sig tid att prata med barnen. Uppmuntra därför föräldrarna att använda alla tillfällen till att samtala, att berätta om vad de gör i hemmet, på jobbet, och att lyssna till sina barns berättelser. Det är också viktigt att de läser för barnen.

Boktips för föräldrar och barn

Det är bra att genast börja uppmuntra föräldrarna att regelbundet läsa för sina barn då ett barn börjar på småbarnsavdelningen. Daghemmet kan också låna ut böcker, ge boktips och hänga upp bokrecensioner på anslagstavlor och andra synliga ställen. Det är dessutom bra att variera utbudet av böcker och uppmuntra föräldrarna att diskutera det lästa och varför inte bjuda in bibliotekspersonal till föräldramöten för att berätta om böcker. Biblioteken kan eventuellt också förse daghemmet med bokkassar. Och glöm inte heller förbundet Hem och Skolas satsning En kvart om dagen. En kvart om dagen är tänkt för skolan, men den kan med fördel introduceras redan i daghemmen.

Daghemmets språk i hemmet

Fostrarsamverkan innebär att föräldrar och personal tillsammans jobbar för barnets bästa. Till din uppgift hör då att stödja barnens språk i dagvården samtidigt som föräldrarna stimulerar deras språkutveckling där hemma. Eftersom det är betydelsefullt att barn också ser sina föräldrar som skriftspråkliga modeller kan de någon gång få i uppgift att ta med sig mammas eller pappas favoritsaga, sång, ramsa eller något barnomsminne till daghemmet. Föräldern kan t.ex. berätta eller läsa för barnet och sedan skriva ner texten för daghemmet. På daghemmet får barnet sedan berätta berättelsen för de andra barnen eller så kan du läsa den högt och därefter lägga in den i barnets portfölj.

De flesta föräldrar brukar läsa sagor för sina barn. Bokkassar från daghemmet erbjuder föräldrarna variation i läsningen och kan rentav stimulera dem att läsa mer för barnen.

Du kan också låta barnen ta hem ett kramdjur från daghemmet. Ett kramdjur kan stimulera användningen av svenska i hemmet, till exempel om du ber barnen och föräldrarna skriva dagbok medan leksaken är på besök. Sedan kan du läsa högt ur dagboken så att alla barn kan uppleva att det inte bara är i dagis man skriver, utan att det som sägs där hemma också kan skrivas ner och läsas upp i gruppen.

Språkportföljen

Daghemmen som deltog i projektet *Språkstrategi på daghem* fick i uppgift att påbörja en språkportfölj. Syftet med portföljen var att skapa en grund för planeringen av en mer språkutvecklande verksamhet och att ge ett bra underlag för samtal om språk med barnets föräldrar.

SPRÅKPORTFÖLJEN

- ger barnen möjlighet att följa sin egen språkutveckling och få stimulans till att utveckla sitt språk
- gör dig mer medveten om barnens språk och lär dig att lyssna till barnen och dokumentera deras språk
- ger föräldrarna möjlighet att följa barnens språkutveckling och att samtala om barnens språk.

En språkportfölj ger en bild av var barnet står språkligt just nu. För att kunna beskriva barnets språk så brett som möjligt har man valt att utgå från fyra olika språkuppgifter. Uppgifterna är inga test utan syftar till att beskriva olika dimensioner i barnets språk. De språkliga dimensionerna är; att berätta, att kombinera/relatera, att benämna och att beskriva. Uppgifterna går att variera och kan göras årligen. I portföljen ingår också en språkenkät till föräldrarna.

Fördelen med portföljuppgifterna är att de kan ge dig en bild av hur barnets språk ser ut vid det aktuella tillfället, samtidigt som barnet får enskild tid med dig. När ni gör uppgifterna tillsammans blir du också mer uppmärksam på alla barns språkliga utveckling och utvecklar samtidigt din egen förmåga att lyssna.

- På avdelningen Blåklockan i Nickby daghem är portföljerna lättillgängliga för både barn och föräldrar, eftersom de finns på en låg hylla i tamburen. Barnen tycker om att titta i sina portföljer och visa dem för föräldrarna.

Uppgift 1. Enkäten

Vilket/vilka språk använder personer i barnets omgivning då de talar med barnet? Fyll i med kryss.

	Svenska (standard)	svenska (dialekt)	finska (standard)	finska (dialekt)	annat språk (vilket/vilka)
1. Mamma					
2. Syskon					
3. Mormor					
4. Morfar					
5. Mammans sambo					
6. Mammans sambos barn					
7. Pappa					
8. Pappas sambo					
9. Pappas sambos barn					
10. Farfar					
11. Farmor					
12. Kamrater					
13. Vilket språk talar barnet med mamma?					
med pappa?					
med syskon?					
14. Vilket språk använder ni då ni läser för barnet?					
15. På vilket språk ser/hör barnet på TV, radio?					
16. Vid vilken ålder började barnet i svensk dagvård?					

Uppgift 2. Att berätta

Barnen har i uppgift att rita och berätta om något t.ex. om en saga de hört, om ett besök de gjort, om en teckning de ritat. Skriv ner det barnet berättar.

På ett daghem har barnen fått se en teaterföreställning, "Emilia och rutschkanan". Barnen har sedan fått återberätta vad som hände. Så här berättar Fanny 3 år:

*"Emilia vågade inte rutscha.
Då for alla barnen hem,
Så for stora barnen hem.
Så vågade hon rutscha.
Så ville hon rutscha en gång till.
Så ville hon rutscha en gång till."*

Barnen har också fått rita fritt och berätta om sin teckning. Ville (4 år) har ritat en man i en båt och han berättar så här:

*"De härän ... den här gobben tänker
på att hans hår sku kunna bli klippt.
Och sen e de att han ha glömt bort sig ...
att han int hittar hem, med dom där fiskana.
Och sen ha han fiska opp så myki fisk att
de räcker. Och så hitta han ett ämbar me,
me dom där fiskana. Att han satt fiskana
me, me de där ämbare. Och sen, och sen sa
han sakta för sig själv att de va fint väder
att va ute och segla me motorbåt så härän
på dagen. Och sen sa aaaa att att de va
en sån bra vind att vara och segla."*

Uppgift 3. Att relatera, kombinera

Barnen får välja två glansbilder som limmas fast på ett papper. Sedan får barnen berätta om bilderna och relaterar de båda bilderna till varandra så att det blir till en berättelse.

En femårig flicka har valt en bild av älvan Tingeling och en bild med två getter. Hon berättar så här:

"De liknar riktigt så Haisuli den där runda keltainen. Först när di var i bondgården så kom människor till de här härät å så gjorde den här kejun dem tillbaka till människor. Nå sen liksom på moronen gick di där människorna i vattnet å simma men sen liksom såg de en valas men di gick liksom förbi och den slicka dom me sin mun sen kom ängeln tog bort dom å gjodde så för den e snäll. Sen liksom när det kom natt igen gick människorna å sova å då kom härät å satt dem längst in i skogen. Sen liksom tog en fågel människan i håret å fällde den på hemgården å sen kom den andra dallande hem å sen gick alla å sova. Å dom kom int mera till sån däna å int heller änglar."

DET ÅR EN PRINCESSA SOM BLIDDE
TI EN JOUTSEN, DEN TOG BLOMMAN
OCH FÖRDE DOM TI PRINSEN, PRINSEN
GEDDE DEN TI MAMMAN DÅ BLIDDE
DOM LYCKLIGA I ÅR, DOM HADE FEST
OCH DOM HITTA EN PÄRLA OCH GEDDE
DEN TI PRINCESSAN.

Uppgift 4. Att benämna

Barnen får titta i en ask med olika små saker, plocka ut sakerna och benämna dem. Daghemmet brukar fylla lådan med sådant som är aktuellt för tillfället. På hösten kan asken fyllas med löv, stenar, pinnar, kottar, fjädrar och liknande från olika skogsfärder. Om daghemmet till exempel jobbar med ett tema om färger kan lådan fyllas med olika färger. Personalen skriver upp exakt vad barnen säger när de berättar om innehållet i lådan.

Saklådan och dess innehåll

Flicka 3 år

En orm, en härlig orm

En kam

Blommor, den här blomman e fin

Ett fjäder

En heppa (häst)

Ett band

En groda, känn på den!

En knapp

En skruvmejsel (skruv)

En liten boll (glaskula)

En fjäder igen, e de roligt (killar mig med fjädern i ansiktet)

En klingare (bjällra)

En annan klingare

Titta hur fina, glitter! (pärlorna)

En sinosaurus (dinosaurus)

Jag vet int vad det här e, får jag sätta den tillbaka? (säkerhetsnål)

En liten guldsten (vit sten)

Uppgift 5. Att beskriva

Barnen har fått i uppgift att beskriva några föremål eller bilder. I projektet användes en liten blå väska som innehöll antingen en liten kanin eller en björn med tofflor, keps, bälte och en liten väska med en bok i eller också ett antal konstvykort.

Femårig flicka beskriver den lilla blå väskan med en nallebjörn.

*"En bok där de finns bilder, siffror, papper
blommor, fåglar, träden och den e orange.
En nall me skor och diamanter på fötterna.
Så e han mjuk, gul och handväskan e blå.
Så e de gulddiamanter på skorna och en
gulldrem på väskan.
Och int na mair."*

Femårig pojke beskriver vad han ser på ett vykort:

*"Nå de där. Fem kossor, en som ligger. En bil. En sten. Ett hus som har sju fönster, en dörr och en lampa
som lyser i ena fönstret. Mycket gräs och en buske. Och nåt sån där, mycket större skorsten, den där. Och
en strand och en skylt, man ser inte. Och en postlåda och nåt rep, de där och till slut, finns de någo? Rött
tak, eller brunt. Titta nu! Ole, tack, tack!"*

Slutord

Det finns många barn som vistas en stor del av sin dag på daghem, ibland till och med över åtta timmar per dag. Därför är det helt klart att personalen, den språkliga miljön och samarbetet med föräldrarna sätter sina spår i barnens språkliga utveckling. Med en planerad och målmedveten språklig stimulans kan vi alla tillsammans ge barnen goda verktyg för deras språkliga utveckling. Om vi dessutom minns att vi hela tiden fungerar som språkliga modeller och ständigt ger barnen möjligheter att lyssna och använda språket både i samtal och i berättande, skapar vi goda förutsättningar för barnen att lyckas. Vi är i nyckelställning och kan påverka både mängden av och kvaliteten på den språkliga stimulansen barnet får. Också vår samverkan med barnens föräldrar inverkar naturligtvis på barnets språkliga utveckling.

Lycka till i ditt arbete som språkutvecklare. – Din arbetsinsats är betydelsefull!

Litteratur

- Arnqvist, A. (2000). *Språk och läsning*. Artikel i Aspekter på skolstarten i Norden. Red. Heilä-Ylikallio. Lund: Studentlitteratur
- Bae, B. (1992). *Relasjon som vågestykke – læring om seg selv og andre*. I Erkennelse og anerkjennelse. Perspektiv på relasjoner. Bae, B. & Waastad, J.E. (red.). Oslo:Universitetsforlaget.
- Bern, K., Frööjd, D., Torén, B. (2001). *Portföljmetodikens möjligheter i förskolan och skolan*. Solna: Ekelunds förlag.
- Blomfelt, N. (2000). *Hänger din huppare på en bygel?* Artikel i Språkbruk 3/2000 www.kotus.fi/svenska/sprakbruk/huppare.shtml
- Crafoord, C. (1991). *Pappa och jag*. Artikel i Dagens Nyheter.
- Doverborg, E. & Pramling, I. (1992). *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer*. Almqvist&Wiksell.
- Eriksen Hagtvét, B. (1996). *Skriftspråsutveckling genom lek. Hur skriftspråket kan stimuleras i förskole-åldern*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Gammelgård, L. (1999). *Sagotering och grundsyn. Betydelsen av sagotering med barn – fem pedagogers perspektiv*. Avhandling för ped.kand.examen. Institutionen för barnpedagogik. Pedagogiska fakulteten vid Åbo akademi.
- Grunderna för planen för småbarnsfostran*. (2004). Helsingfors: Stakes.
- Grunderna för förskoleundervisningens läroplan*. (2000). Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Gustafsson, A.M. *Söker du dina barn från dagis?* Artikel i Språkbruk 3/2000 www.kotus.fi/svenska/sprakbruk/dagis.shtml
- Hagtvét, B.& Pálsdóttis, H. (1998). *Lek med språket*. Borås: Natur och kultur.
- Heilä Ylikallio, R. (1994). *Mönster i förskolbarns möte med skriftspråket*. Rapporter från pedagogiska fakulteten vid Åbo akademi nr 7 1994.
- af Hällström C., Reuter M. (2000) *Finlandssvensk ordbok*, Schildts förlag
- Karlsson, L. (2000). *Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa*. Stakes ja Helsingin yliopiston kasvatustieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Edita.

- Ladberg, G. & Nyberg, O. (1996). *Barnen och språken. Tvåspråkighet och flerspråkighet i familj och förskola*. Lund: Studentlitteratur.
- Luumi, P. (1989). *Berättaren*. Helsingfors: Församlingsförbundets förlag.
- Oker-Blom, G., Geber, E., Backman, H. (2001). *Språklig mångfald i skolan. Språkbakgrund och muntlig kompetens i de svenska lågstadieskolorna i Finland*. Helsingfors: Utbildningstyrelsen.
- Oker-Blom, G., Sandvik, M., Hyvönen, S. (red). (2003). *Med språket i centrum*. Helsingfors: Utbildningstyrelsen.
- Pramling, I., Asplund Carlsson, M., Klerfelt, A. (1993). *Lära av sagan*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I., Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet. I en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Sommardahl, E. (2002). *På god grund. Idébok för skolan*. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Tandefelt, M. (2003). *Tänk om ... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Tuomela, V. (2005). *Att få en syl i vädret! Språkutvecklande arbetssätt i daghem*. Föreläsning i Helsingfors 5.3.2005.
- Viberg, Å. (1996). *Svenska som andraspråk i skolan*. Artikel i Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige. Lund: Studentlitteratur.
- Østern, A-L. (2001). *Barnspråk och tvåspråkighet*. Artikel i Svenska med sting! Helsingfors: Utbildningstyrelsen.

